

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 8. и 9.   У Сомбору, за Авг. и Септ. 1896.   Год. XXVIII

РЕЛИГИЈОЗНО ЧУВСТВОВАЊЕ И ЊЕГОВО РАЗВИЈАЊЕ НА ДОМУ.

Написао: Ст. С. Илкић.

I.

Религија нам показује одношај у коме стоји човек према Богу. Она је природена особина сваког појединца, те је према томе она и опште својство свих племена и народа, — човечанства.

Као и свака друга особна људска, исто тако и религија не јавља се у човеку као савршено развијено чуствовање, него се она мора целисходним васпитним начином развијати у души човечијој, да би тако могла своје одређењу потпуно одговорити.

Религијозно чуствовање је небесна искра у човечијој души, оно је огледало у коме се човеку представља његово биће у садашњости и будућности, вечности.

Човек по својој природи, никако се тек не може задовољити стварима пролазним, јер му у души живи нека вечита нада о некој будућности и то будућности која никада нема краја; већ та предосећања о вечности и те тежње људске душе, јесу нам неоториви докази, да човек није створен за пролазност, него за вечност.

Животиња нема способности, да би могла бити свесна о будућности, њезин је живот усредсређен једино у садашњости, шта више и о прошлости се са врло незнатном способношћу може сећати. Она живи у садашњости, животом пролазним, — телесним, а о животу душевном слабога је трага наћи код ње.

Напротив човек, као граница међу материјалним и духовним светом, никако се не може ограничити једино на садашњост; он је чврсто уверен — а уверење му је и основано — да његов опстанак никако није ограничен једино и само на овај пролазни облик, у коме се он на земљи појављује и постоји, него да његово биће не престаје

свесно живети и по нестанку овог материјалног облика; али уједно је човек свестан и о томе, да му је тај потоњи, вечити живот ограничен само на живот надчулни, духовни.

Бољег доказа и основанијег убеђења о том будућем животу, нико није у стању дати човеку, ван једине религије, која му је као небесни дар, природна особина душевна. Одбацивање религије сасвим је неприродна појава, плод једностраног развитка, а уједно и грдна несрећа по васколико човечанство.

И ако је религија општа особина целог човечанства, ипак она није код свих народа па ни код сваког човека једнака; узрок те неједнакости лежи у неједнаком и несавршеном развитку душевних способности човечијих, било то код читавих генерација, било пак код појединаца.

Позитивна религија ставља човеку за највиши ауторитет свега — биће божије као *личности*. Без тога би религија била сујеверје. Човек је дужан одавати и указивати Божанству безусловну покорност у свему. Вером у Божанство човек постаје тек првим човеком, полагањем пак наде на Божанство и љубављу према Божанству уподобљава се анђелима.

Религија растерује таму будућности, разјашњава човеку његово опредељење, даје смисао његовом животу, — који сам по себи овакав какав је, не би имао смисла, — и у опште чини човеку радост живота, спремајући га за вечност. Без религије човек постаје животиња, и тешко свакоме ономе који отвара безбожничка уста своја, да шири науку безверија и подиже руку своју, да обара светиње вере. — Такав човек може и да успе у неколико, али пошто му је деловање усекос са природом човечијом, то већ и по законима исте не може бити трајно, него кроз дуже или краће време пропада.

Човек када не би имао религије налазио би се на раскрсници, с које би му се чинило, да сви путеви овога живота воде у грозни понор и да човек само ради тога постоји, како би га на крају овог живота што грозније нестало. Живот овај — својом једноставношћу и тежбама којима је мање, више оптерећен сваки човек; болешћу и смрћу од које се нико спасти не може — кад га религија не би као дух оживљавала, био би пустолина и права несрећа за сваког човека, који тада не би знао ни од куда је дошао, ни куда иде, већ би се видео као творевина неке грозне немилосрдне судбине, која га је само ради

тога у живот привела, да га што већма измучи и тако измучена на најгрознији начин уништи. Ето то је слика живота и бића човечијег, кад не би било религије. Без религије душом људском овлада клонулост, равнодушност према свему и највиши степен ове очајање, које нагони човека, да подигне руку на самога себе, да себи живот одузме, не познавајући цели овога живота.

Напротив религија ставља пред човека идеал живота му — *Бога*; открива му целъ битисања — *живот вечни, бескрајни*; одгоњењује му садашњи живот, приказујући у њему *припремну школу* за вечност.

Основа свега што је узвишено, племенито, лепо и добро у производима људским лежи у религији. Правда, поштење, искреност, пожртвовање, братољубље и све врлине које могу красити правога човека, које могу осигуравати прави и чврст морални карактер, биле би без религије празне речи, јер им једино религија даје прави смисао и значај и она им је једина у стању дати санкцију.

Зар би могло и бити говора о моралу и о моралним законима, без религије? Зар би имала смисла каква власт, какав ауторитет и какав суверенитет без религије? Не, — то би били једино лепо и звучни изрази, маске силништва, тираније и обести. Али зато и јесте религија ту, те она и ако човека по преимућству спрема за вечност ипак га не оставља самохрана ни у садашњости; у облику привремености, пролазности!

Па зар дакле може постојати човек *здроваго разума*, да негира религију у позитивном правцу? Заиста не; а ако би се такав и показао на тога се с правом применити могу речи псалмопевца: *рече безуман у срцу својем нема Бога.**)

О важности религије и религијозног осећања не може бити спора, али се увек налазило и налази људи, који су ма из каквих разлога тежили и теже, да ово осећање душе човечије угуше и да га преставе не као неку благодетну особину душевну, него као афект болесне душе, односно уобразиље. Већ у давнашња времена бејаше таквих људи, о чему нас уверава духом господњим умудрени псалмопевац и цар Давид, називајући уједно таког човека *безумником.***)

Безбожништво (атеизам), исто као и мистицизам и индиферентизам према религији, јесте једино болесна манифестација религи-

*) Псал. 13. 1.

**) *ibid.*

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

јозног чувствовања, којој корена наћи можемо на једној и истој тачци, а та је погрешно и несхармонично развиће душевних снага човечијих.*)

Погана и одвратна наука безбожњаштва, није могла дуго да ухвати корена у човечанству, док најзад концем осамнајестог века не изби на површину. Француски народ — иначе знаменит у историји цивилизације -- бејаше први, који је под маском слободе и просвете прогласио, као, да Бог не постоји и који је први безверије званично одобрио. Ту лежи извор, из кога протекоше реке неверства, које — на жалост — поплавише целу Европу. — Од тога доба историја нам јасно сведочи морални пад човечанства, који је неминован усљед губитка јелигије, односно занемарења развијања религијозног чувствовања.

Да нас због овога не би ко осудио морамо напоменути, да је далеко од нас и помисао, да овде жалимо и кукамо над уништеном влашћу римскога клира; али нам се мора дозволити, да са пуним правом сажалељвати морамо, што је човечанство, тежећи за слободом, прекорачило границе, те одбацивши тешки терет спекуланата — који под фирмом религије (али свакако против њених установа) држаше дух људски у тами незнања и грешног сујевеља — окомило се и против саме религије, која је света и неприкосновена. Борба за напредне идеје која је почела француском револуцијом, заиста је била природни постулат претходних догађаја и никако није за осуду; али је за осуду *правац* те борбе, који је рушећи *злоупотребе*, паштио се да с њима заједно уништи и најкорисније, те уједно и најневиније установе, међу којима је на првом месту била *религија*.

Свако ће држати, да су се протесту преставника цркве односно религије, противу овог грозног нападаја на природну особину човечију, једногласно придружили и сви преставници педагогије тадањег па и будућег времена; али на жалост то није било. Неки су педагози били уз свештенство у обрани религије, али се нашло и таквих отпадника који су бранили безверије, или су пропагисали противу позитивне религије, држећи се погрешног пута и ходећи по мрачним путевима нагађања.

Први проповедник непотребности религије при васпитању бејаше — иначе врло велики мислилац — француски педагог Жан Русо.**)

*) в. Митроп. Михаила: Наука правосл. хр. вере. I стр. 5. (Београд. 1883.)

***) Pedagogija. IV. dio: Poviest Pedagogije sastavio Stjepan Basariček, Zagreb 1881. str. 257—258.

Педагози — противници религије, — који с једне стране показаше сјајне способности педагошке, ипак с друге стране, одр-нише свој спомен и свој светли карактер тамом безверија, грехом највећим — светокрадством; јер тако рећи, хтедоше мучки да одузму, да отму од човечанства већ у основи — при основном васпитању, — најважнији фактор васпитања па и среће човечанства — религију, те тиме да га баце у наручја и временој и вечитој пропасти.

(Свршиће се.)

УЧЕНИЧКЕ ВЕРСКЕ ДУЖНОСТИ У ЦРКВИ И КАКО ДА СЕ ИЗВАЂАЈУ.

(Свршетак.)

Сад ће мо поћи даље и коју реч казати и о *облачењу деце*. Ту је недељно облачење као свећеносаца и — празнично као кретоносаца, свећеносаца и рипидоносаца. Све функције ове чине не само ученицима, већ и њиховим родитељима велике радости. За то врло криво чине они наставници, који не дају својим ученицима редом да те функције врше, већ и ту стварају неке привилегисане сталеже. Нарочито бива то тамо где црква не даје стихаре и општина их не пере, већ где стихаре дарују цркви по неки родитељи и сами их перу. Очевидно је, да се тиме чини грдна жалост великом делу ученика па и самих родитеља. И на тај начин многи ученици изиђу из школе, те се нису ни облачили. А то је нечувена брука за данашњу школу.

Зар онај сиромашак само за то да се не облачи, што није имао од чега да направи стихар; или за то, што му мати нема сапуна и „штирке“ да опере и „уегла“ једаред у години стихар један; — чиме да се оправда таки поступак? Та дотични ако је покљонио цркви стихар један, тај већ више није његова својина. Постао је црквена. А кад је постао црквена, онда више не располаже дародавац с њиме већ црква. Пошто и оно сиромашче припада тој цркви, то може са стихаром да се користи као и онај дародавац. Зато треба ученике све без разлике уводити у облачење. Редом како које пре научи и сазна сва пужна кретања. А за то ученике није нужно посебно учити и на то их гонкати. Главно је да неизоставно у цркву долазе. Даље ту они сами бодро пазе како све бива, те још се отимају, који ће се пре и

који више облачити. Тако кад дође час појања и учитељ наређује који ће се идуће недеље или празника облачити, ту је натицање: ја!.. ја!... не може их човек смагати. Не зна којег пре да одреди. Али у томе случају је још понајбоље редом, како по скамијама седе. Тако су онда и узрастом изједначени и тиме се најлакше задовоље. Али осим тога, што ће ученици редом да се облаче и — сви, ваља пазити и на то, да се мењају у положајима. Не увек једни исти као свећеносци, или једни исти као рипидоносци, или један исти увек као крстосац. Ваља их увек мењати. Други за крст; други опет за чираке; други за рипиде. Сад опет други за прве, други за друге, други опет за треће где их има. И са странама их ваља мењати. Сад на десну, сад на леву страну. Све ваља мењати, Тако ученици постају окретни сви на свима местима. Па каква је то радост за њих, па за родитеље им. Зато без обзира каквога на то, ко је стихар цркви дао, треба чинити како доведе рекосмо и циљ је постигнута.

Још и ово! При облачењу деца не треба боса да буду. Свагда су обувена, било у чизмама, опанцима, ципелама или папучама. Зими су обично обувена; лети су понајвише боса. За то се напред одреде који ће се облачити и ти морају обувени доћи. Сиромашнима позајмљују други. Али боси се ни у ком случају не облаче; и то из најпојмљивијих узрока*)

Остаје нам сад да рекнемо неку још и о *укопима* односно о *ипратњама самртника*. Ту ћемо краћи бити, јер се ништа ново нема рећи. Тек ипак! Деца иду за укопима и поју где је што нужно т. ј. одговарају на јектенија, а с тим се и облаче. При мањим укопима иде до 4—5 ученика без учитеља; при већим иде са учитељем 10 и више, колико се у опште захтева; или на послетку како је где уређено, или уобичајено. Али за ту дужност ученици су наплаћени са новчићем, два или више — како је где. Осим тога, која се облаче добију марамицу, пешкирић, или томе што слично. С тога се ученици и за то отимљу. Па да им се задоста учини и да се задовоље, ваља се и ту реда држати.

*) Овде нека ми је дозвољено, да учиним једну општу приметбу. Односи се на облачење. Ако заваримо данас у више наших цркава приметимо, да је на богослужењима у свакој друкчије са кретањем деце у облачењу. Ни на два места можда нећемо наћи да се у једно исто време пале свеће; нити се у једно исто време дижу чираци и спуштају, нити се деца крећу. Свугде је друкчије. *С тога би требало да наше духовне власти издаду у томе погледу један општи правилник, те би свуда једнообразност била.* У Србији је пре неку годину изишла књижица: „Бачко цркв. појање и рипидно облачење“ у којој је по „Ручној свештен. књизи“ од Митропол. Михаила одштапан одек о рипидном облачењу. Међу тим тако се код нас нигде не ради, те није ни за употребу код нас.

Са онима који започињу, а који се и за пратњу редом узимају, иду свагда и други, сразмерно броју ученика који се за укуп захтева. Сваки пут пак други и други. Разуме се да с почетка увек иду више од оних који су напреднији у појању, а даље све обратно бива. Тако мало по мало науче више њих одговарати на мртвачка јектенија, па се више и мењају и онда од оних правих започињача све мање иду. А тако је и право. Тако се даде прилика да сваки ученик окуси радост са оно два, три новчића, што их том приликом добије. Писац ових редака практикује то већ више година и успех је потпуно задовољавајући. Шта више писац је пошао и даље. А то је *новина* у овоме!...

Сваки ученик, који прати и добије своја два новчића, дужан их је одма предати своје наставнику. Уређено је и тако, да дотични, који захтева децу за укуп, одмах исплати дотичну награду дечију, учитељу у руке. И то је још боље. За те се новце набављају марке и у своје време улажу у *поштанску штедионицу*. Књижица поштанске штедионице гласи на име разреда дотичних ученика. Па тако то траје до краја школске године. Ученици *штеде* своје новце од укупа и радосно исчекују крај године, да своју уштеду приме. Тако дакле на крају године, пошто се испит сврши; пошто пређе и благодареније и ученицима се оцене о успеху прочитају, предаје се и свакоме годишња уштеда од укупа. Ученик трчи сад, радосно кући, прича својима о прочитаним оценама, али с тим показује и годишњу уштеду своју и — матери предаје. Количина уштеде зависи од броја укупа. За то неке године може више, неке мање да буде. Неко дете однесе кући десетак, неко два, неко и три, па може и више. Али то је радост; то је уживање. Своја мала уштеђена заслуга! Шта се пак с тим постиже још, очевидно је. Нека и други наставник покуша пак ће и сам видети, а и радости осећати!*)

Ми би могли сад да завршимо; али држимо да је нужно још и ово да рекнемо. За све изложено, дакле за појање, нарочито о онима који започињу; за читање антифона и апостола; за облачење; за пратњу при укупима и о заслуги дечијој — о свему том води наставник тачну и уредну евиденцију. И само вођењем тач-

*) Поводом најновије министар. наредбе, да се пази на време приликом самртног случаја и према томе, да деца прате или не прате, чини нам се да нашим приликама нарочито с почетка, неће баш најугодније бити неко мора ићи уз свештеника да носи крст и поје свјати Боже. Па неће ли зар морати и код нас то „кантор“ или звонар чинити, као код римљана. Па куда ћемо онда?

них бележака о свему, даје се све горње потпуно постићи. А то је и појмљиво. Међутим у томе се огледа и уредност наставникова, па то не треба ни тешко, ни одвратно да буде.

Тако смо дошли и на крај. Време је и да свршимо. Децу односно ученике дакле не треба ни у чему разликовати. Без обзира на ову или ону личност; без обзира на ову или ону околност, — ваља поступати онако, како ће свако задовољен бити. Истина, с тим навуче наставник на себе често и гњев многих неразборитих, а размажених чланова општества, али то нека га ни мало не дира. Господ наш Исус Христос грлио је сву децу без разлике око себе и учио их. Угледајмо се на Њега, узор учитеља и проповедника једнакости, мира и љубави; будимо само савесни и онда смо угодили и Богу и људима, који нам на крају крајева ипак морају за право дати и — поклонити нам се!

Фелдварац.

Т. Костић, учитељ.

СЕДНИЦА ВИСОКОСЛАВНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА, држана у Срем. Карловцима 17. (29.) августа 1896.

Председавао је Његова Светост *Патријарх Георгије*, а присутни бејаху чланови г. г. Др. Ника Максимовић, Др. Михаило Полит, Стеван Лазић, Теофил Димић, референт Никола Ђ. Вукићевић; као перовође пак Др. Лаза Секулић нар. цркв. тајник и Милан Меанџић први бележник.

Прво су предузети били отписи в. кр. угарског министарства просвете. — Школски Савет обратио се у своје доба преставком на в. кр. уг. министра просвете, поводом тим, што су вероисповедни учитељи, без пријаве својим властима, упућени били да иду у Фелеђхаз на курс мађарског језика, те што су наше црквене општине путем политичких власти позване биле, да учитељима односни путни трошак издаду. У своме одговору министар опширно саопштава извештај дотичног државног школског надзорника, да је то само зато било, што је ствар била јрешна, а иначе вероисповедни су учитељи законом обвезани, да себи набаве оспособљење из мађарског језика, те је тај трошак потпуно оправдан. Пошто пак од сада таквих случајева неће бити, јер нови учитељи сви већ у препарандији морају знати мађарски, јер у противном случају не могу добити сведочанство оспособљења, — то Школски Савет није нашао за потребно, да у овој ствари што даље учини. — У

У овим ствари учинио је Школски Савет такође у своје време преставку на кр. уг. министра просвете тим поводом, што је епархијски школски одбор бачки учинио пријаву, да држ. школски надзорник улази у српске вероисповедне школе, а без претходне пријаве и обавештења дотичних школских одбора. Наиме тај се случај десило у Ст. Бечеју. У министровом отпису гледе те ствари одговара се, да је према извештају држ. школског надзорника, исти у Ст. Бечеју, пре него што је обавио прегледање српских вероисповедних школа, известио председника школског одбора в. преч. проту Јована Бороту, и да је исти до некле ишао с њиме у неке разреде, а после се удалио због другог званичног посла. Што се пак тиче других вероисповедних школа, то много пута држ. школском надзорнику није могуће извести председника шк. одбора о своме прегледању школа, јер су такви председници често људи ратари, који се налазе на њивама, те их држ. школски надзорник не може тамо тражити. Овај отпис министров решио је Школски Савет, саопштити дотичном епарх. школском одбору с тим, да се има уверити о наводима држ. школског надзорника, а уједно га је упозорио, да би желети било, да се за председника школских одбора бирају људи интелигентни, а наиме свештеници, с којима би држ. школски надзорник могао општити.

На расписани стечај гледе попуњења професорских места у мушкој и женској учитељској школи сомборској пријавило се више компетената, између којих су изабрани Милан Стојшић за психологију, педагогију и историју педагогије на обе сомборске учитељске школе; како је пак тим његовим избором остало упражњено професорско место за мађарски језик на мушкој учитељској школи, то је на исто место расписан стечај. За професора мађарског и немачког језика, отацствене повести и устава на сомб. женској учитељској школи изабран је Јован Живојновић; за катихету пак на сомб. женској учитељској школи изабран је Радивој Бикар свршени богослов и правник. За катихету на пакрачкој мушкој учитељској школи изабран је Јован Константиновић свршени богослов, а за суплента на истој учитељској школи постављен је Јован Јанко Кнежевић апсолв. слушалац бечког педагогијума. — На расписани стечај ради попуњења места учитељице женског ручног рада, кућарства, хигијене и цркв. појања на сомборској в. дев. школи, пријавила се само Олга М. Петровића и иста је предложена општини сомборској ради избора. — Учињена је тројна кандидација, ради

ВИБЛИОТЕКА

попунења четири упражњена питомачка места у стипендији Атаназија Бале. — У истрази против учитеља К. Ј. из П. остављена је у крепости одлука еп. школ. одбора бачког у обзиру укора и истражних трошкова, али с том изменом, да се исти учитељ ослобађа од досуђене му глобе од 50 фор. — Упућена је новосадска црквена општина, да своје здање, у коме је смештена виша девојачка школа, тако адаптира, да одговара санитетским захтевима и уједно да истој школи уступи врт, ради њене употребе.

Осим тога издано је више учитељских декрета и решено је и више других предмета од мање важности.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ЗАПТУ И ПОСЛУШНОСТИ.

У школи се мора завести неки ред, без којег не само да у школи не можеш напредовати и с вољом радити, него ти посао још на штету и срамоту може служити. И сам Бог је цео овај свет и све што се види и не види створио по неком реду. — Ред је душа ваљаног напретка у васпитању и образовању. Реда има код занатлија, ратара, трговаца, војника; — ред влада на дому, у храму божијем, па и у школи га дакле мора бити. А да шта би било у кући где их има по 8—20 чланова једне породице, кад би сваки за се јео кад би хтео, и радио кад би хтео? Не би било реда, а где нема реда, знак је да је онај слаб и мекан који је постављен да одржава ред. — То исто важи и за учитеља, који у школи са свом децом сачињава тако рећи једну породицу. Он им је отац, глава и васпитатељ, а ђаци су му као рођена деца.

У чему се састоји ред у школи? У школи је ред: кад учитељ тачно на $\frac{1}{4}$ часа пре почетка наставе дође у школу. Кад уђе у школу деца — која се унутри налазе — сви као један устану и поздраве га и стоје док им он не каже да седну. Чим учитељ уђе у школу завлада тишина. Свако ђаче мирно седи, преда се гледа, шапћући чита своје задатке, чешће погледа на учитеља, да ли ће он својим погледом дати знак, да се настава започне молитвом. — Нађе се по које несташно дете па дирне овог или оног, гдекоји се и засмеје или гласније проговори, — али га учитељ оштро погледа и он се одмах смири. Ако које ђаче улази у школу, оно куца на врати, одмах уђе, те ако је затекао учитеља у школи поздрави га и стане код врата. Учитељ му онда оком даде знак или речима каже, да оде на место. — У школи је ред, кад ђаци

www.dolaze чисти, умивени и очешљани; ред је још да учитељ сваког јутра прегледа обућу и одело својих ученика. Добре ће ученике учитељ похвалити, а неваљале и немарне покарати. У школи је још ред кад учитељ наређује, да по један од старијих ученика пази на чистоћу школске табле и пода, на клупе и мастионице. — Ред је у школи кад је соба чиста непомрљана. Ред је у школи кад ученици устану и поздраве сваког страног или страну кад у школу ступи, те мирно седе и ћуте док се исти у школи бави. У такој школи, у којој мир и тишина влада нема ни дошаптавања приликом учитељског пропитивања. То и јесте лепо и корисно за школу, наставу, за учитеља и ученике. Дошаптавање је једно зло, које ако у школи овлада, чини неред и сметње учитељевим питањима; ако учитељ не уме или није кадар да то зло угуши и искорени, онда оно служи само на штету свима. Да се шапгачи умире и од дошаптавање одуче, доста је да учитељ оштро погледа на таког ученика и да му рекне: „Срам те било варалицо! Ти мислиш да те ја не чујем да шапућеш! Хоћеш и ти и он да ме варате! А и ти што говориш по његовом шапутању! Стиди се! Туђим перјем хоћеш да се подичиш!“ То је велика увреда и срамота за шапгаче. Више им не треба. Поступај тако па ћеш се осведочити.

Ред је у школи кад ученици редовно долазе у школу те код куће једва чекају да куцне час када ће у школу поћи. Ред је у школи кад ученици пред сваком само добро и похвално и са страхопоштовањем говоре о свом учитељу као највећем после Бога и родитеља добротвору. Ред је у оној школи чији се ученици пристојно ионашају, чији су ученици учтиви, послушни и услужни свагда и свакоме. Ред је у школи кад ученици по изласку из школе улицом иду све два и два, те се сваком старијем јављају. Ред је у школи кад ученици код куће сваки задатак понове, и о свачем што су у школи чули и научили говоре својим родитељима. Ред је у оној школи чији ученици за време наставе, кад их учитељ испитује пред ким, пажљиво и разумно одговарају на постављена им питања. Ред је у оној школи, чији се ученици при учитељевим питањима отимају ко ће пре да одговори, то је знак подстрекавања. Ово надтицање у добро уређеној школи није досадно и немило, кад се ученици сасвим мирно седећи у скамији, са два прстића ишту да на питање одговоре. Ред је у школи где учитељ само мигом прозива ученике да говоре и не само једне те једне, него све по мало. Најбољи ученици добијају тежа питања, средњи лакша, а лоши нај-

WWW.UNI... Дакла питања. Ту се може видети колико је учитељ у успехом дотерао, ту се може огледати рад учитељев и онда се може рећи да је учитељ постигао успех.

Где у школи тога нема што сам овде напоменуо, знак је да учитељ не зна за ред, а ако је у школи наред, знај да тај није „врло добар“ учитељ. Деца у „врло добра“ учитеља знају ред, пазе и на његов миг, разумеју му и покрете, те чим он устане и почне се крстити, сва ће деца устати и у глас за њим се прекрстити и прочитати молитву пре или после учења. За тим настаје прави ред а то је тишина, која влада дотле док учитељ не прозове ког ученика или док сам учитељ не почне предавати (говорити) деци о предмету за који се добро спремио. Да се увек за свако предавање учитељ мора добро спремити, о том не треба да доказујем, јер ако човек и много зна, ипак не може баш тачно све знати у свако доба, јер ако не понавља оно што је већ једном научио, ако се не труди да заборављено надокнади — не може слободно и без мане с децом говорити, јер су деца наивна, па запиткују за свашта, па често и така питања ставе учитељу, да се човек чудити мора, те ако се учитељ збуни, заћути, не одговори или не растумачи, ето му срамоте, — деца одмах кажу: е гле, не зна ни учитељ! А они су у том уверењу, да ако ни учитељ не зна одговорити на оно што га они запиткују, да ко зна?

По томе дакле безусловно: учитељ мора бити сталан, одважан и спреман да сваком ђачету на питања лепо, јасно и разумљиво одговори, да даде поуку, кратак опис, шаљиву причу итд. једном речи као што немац Сајлер каже: „с дететом се мораш подетити, ако хоћеш да те разуму.“ — Спреман и одважан учитељ увек ће наћи згоду и прилику, кад ће деци што лепо и поучно причати или разјашњавати. — Па и кад хоће учитељ да покара, знаће „врло добар“ учитељ у своје време, не у љутини, него умерено, дирљиво и поучно посаветовати, покарати и речима натерати на плач; онда знај да су речи од велике користи, и да ће га подстаћи да се поправи. Кад караш дете које је погрешило, скривило, какву штету учинило, које се потукло, пушило, псовало, немој му много говорити вичући и прстећи му којекаквим плашљивим предметима, а особито да и делом можда учиниш, јер то ти неће од велике користи бити. Многа су несташна деца од мучења и плашења још гора постала. Кад га поучаваш, говори му достојанствено, с болом у души, као да и ти осећаш ту срамоту коју је дотични

кривац учинио. Потстрекавај га дирљивим речима на кајање и не само да чини речима него и делом. Само увек, pazi да не чиниш неправде, да ти карање не пређе границу, да се не једиш или на што разљутиш, јер ћеш онда изгубити поверење код деце. Будеш ли одбише оштар, особито према невином, онда ћеш заклањати и заштитити оног неваљалца, који је њега лажно оптужио. Зато испитај добро дечију нарав; а ту највише мораш бити стрпљив, јер ако се један одржи чврст, а особито онај који је у истини крив, па се вешто брани; дачим овај који је невин ничим не може да докаже своју невиност, онда тек мораш употребити све могуће начине и вештине у испитивању, но не присиљавањем, батњом и ћушкама, — него речима. Ако си вешт извући ћеш се из глиба неправде, а лажа ће осрамоћен признати истину. При том опет буди умерен. Казнити га треба ако је велика погрешка, само без телесних повреда, ако је средња погрешка посаветуј га и опрости му казну.

Велим ти опет: У таким приликама буди чврст, владај собом, да не овлада гњев тобом, који те може дотле нагнати, да дете незгодно удариш, осакатиш, озледиш, па онда сам себи неприлике и рђав глас нанесеш. Међу децом буди отац строг и благ, који не гледи чији је који. То сам предочи, да и они увиде. Богаташев нека седи са сином најсиромашнијег, потстрекавај их на слогу и на љубав. Поучи и покарај једног као и другог. Не ускраћуј ни једном.

О послушности.

„Дрво се савија док је младо.“ Ако се младо дрво само од себе савија онако, како га ти ниси наместио и управио, исправи га што пре, јер кад дрво очврсне, нећеш га више моћи савити. Гледај, да у школи међу децом изведеш на лак и природан начин послушност. Отклањај самовољу, јогунство и раскалашност. Не показуј се деци да их јако волиш, јер ако те у тој слабости ухвате и о том се осведоче, неће ти после веровати све ако и строго поступаш с њима, и ако им громким гласом заповедиш да ти вољу изврше.

Ако хоћеш да су ти деца послушна, немој им унапред казивати о важности послушног детета или им осорно заповедати да те из страха послушају. Пусти дете нека само осети ону милину, коју ужива онда, кад му примером покажеш радост и уживање; једног од ране младости на послушност и услужност навикнута детета. Ако је дете које желиш да ти буде послушно јогунасто, покажи му једно послушно и васпитано дете, да се на њ угледа, па нека

с њим врши твоју заповед. Оно ће га боље него ти подстаћи на послушност. Па то и јесте главна циљ васпитања, ако дете само својим разумом дође до тога, да је то лепо послушан бити. Осим тога, добро је деци згодне лепе приповетке из дечијег живота причати, у којима се удиже и хвали послушност, а непослушност се куди и навађа као узрок неваљалства и несреће. Деца ће и сама после увидети да је тако, те ће се неосетно прилагодити уз срце и вољу њихову то добро и морално васпитање — послушност.

Та да нема послушности, да се деца не покоравају своме учитељу — зар би било предавања у нар. осн. школама? Не! О учењу ни говора не би било, сваки учитељ би морао бити див, страшило, који би батином у руци умиривао немирне, непослушне и јогунасте у ред дотеривао итд. Не би било ни напретка, а још мање користи од такве школе, где би у школи овладала непослушност. Излишан би био учитељ у оној школи, где би деца увек била непослушна и где би се на силу и под морањем нешто извршивало. Где су деца непослушна, било на дому или у школи, знак је да су родитељи и учитељи мекани, да нису енергични те да не умеју вољу својих млађих подчинити својим заповедима.

Не велим да учитељ или родитељ мора бити одвише строг, да намрштена лица, прутом и претњом заповеда деци. То не! То ти баш ништа не вреди. Буди строг кад заповедаш, али та строгост нека се не огледа на намрштеном лицу и претњама, него нека ти строге речи извиру из дубине срца твога, из уверења да мудро заповедаш, а дете нека ти заповест чита из очију, благих речи и мирног расположења. Кад у школи говориш, говори умерено и достојанствено. Не говори много, јер ће деци бити досадно те ће зевати, шушкати или ма што друго радити, само те неће слушати. Онда си дакле прешао границу васпитања о послушности. Онда већ настаје непослушност и тада се мораш лаћати другог начина васпитања.

У Осеку, августа 1896.

Душан Ђурић, срп. нар. учитељ.

Ч И Т А Њ Е *)

Јучер, 28. октобра 1880 г., учинио сам врло интересантан покушај. Успех се показао врло добар. Јутрос понових ствар, и на

*) Чланак овај прештапавамо по дозволи г. писца Ср. М. Аџића професора учитељске школе у Београду, из његове књиге: „Учитељеве забелешке“. Чинимо то с тога, да упознамо наше поштоване читаоце са врло лепом садржином поменуте књиге, која је у нашим крајевима слабо распрострањена. — Ур.

велико моје задовољство, уверих се о успеху и о могућности успеха.

Ствар се тиче читања.

*

Ђаци у оба моја разреда, III. и IV., читају веома рђаво: и празнословје, и муцају, и не стају на знацима како ваља, и читају врло, врло споро. Једва се по неки нађе, који чита нешто, нешто. С тога сам још поодавно предузео поправку овога. Али рад на томе односи ми страшно много времена, а успех је неприметан — неприметан је бар за овај први мах.

Радио сам овако:

Објасним садржину чланка, и утврдим је; за тим сам прочитао пред децом цео чланак по један, два, па и три пута; онда захтевам да ми појединци читају, а ја поправљам, — и тако радим целогачас. Но уложени тај труд од моје стране давао је врло слабе резултате с ђачке стране. То је с тога, што сваки ђак може према мном да чита само по један, до два минута — а то није ништа. Морао сам да задајем деци, да науче код куће да читају течно тѣ тако у школи обрађене чланке. Но брзо сам се уверио, да и од тога не може бити ништа. Неки, вреднији, научи чланак скоро на памет, други — а то је већина њих — и не отвори читанку код куће. Почео сам био и да претим, и да кажњавам за то — али и то није много помогло. Требало је да се завадим због тога са свом децом, и да постанем ђачко страшило, па да нешто помогне.

Најзад дођем на ту срећну мисао, да нагнем све ђаке, да у школи прочитају дотични чланак по два, три, па и четири пута. Пошто објасним чланак, и сам прочитао за углед неколико пута, заповедим појединцима да читају, а ја поправљам, па пошто и тако пређемо чланак по два, три пута, заповедим:

— Књиге у руке!... Наместите се за читање!...*) *Ајд сад да сви прочитате лекцију на глас!...*

*) Децу треба навикнути, да читају држећи књигу у рукама. Кад се држи књига при читању на клупи, штетно је за очи. Равнина отворене књиге треба да је паралелна са равнином лица. Још у I. р. другог течаја треба навикавати децу на овако држање књиге — првог течаја је то још немогуће. Исто тако треба већ другог течаја у I. разр. навикавати децу, да читају без пратње прстом или показалком. — При читању треба деца да седну мало у косо, али врло мало, окренув лево плеће према прозору. Тада ће књига бити најбоље осветљена. А кад је довољно светлости на књизи, у стању су деца да читају правилније и за дуже, по иначе; јер се тад јасно виде и оне танке цртице на и, н, п, е, итд., и очи се не напрежу онолико, као да је књига ружно осветљена. На ово треба обраћати строгу пажњу у свим разредима, а нарочито у млађима, где се учи читати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

Ко буде готов, спушта књигу на клупу, и седа право. Кад сви буду готови, после паузе од 1—2 минута, заповедам то исто поново, па и по трећи, и четврти пут. По том долази опет појединачко читање.

Идућега часа натерам опет све ђаке, да најпре прочитају тако исто на глас тај исти чланах по 1—2 пут, па га онда преслишам појединачким читањем, и тад сам с тим чланком готов.

Од овога сам се надао неизоставном успеху, али је при том била и једна незгода. Показао сам најпре, како треба читати на глас; напоменуо сам, да не треба да вичу, већ полако да говоре, као кад се људи разговарају. Увек је тако и почињато, али је убрзо, поступно, у развученом крешендо, порастало то читање до вике, која је по некад прелазила и у дерњаву. Опомињао сам и за време читања, и прекидао читање, па најзад и карао, али све то није помогло. Деца су викала неотице. Свак тежи да чује свој глас при читању, те тако увати смисао. Да би то било, он појача свој глас тако, да буде јачи од суседових гласова. По тад његов глас буни суседе, те сад и они појачају свој глас толико, да надмаши јачину гласа оног првог. Онај сад појачава свој глас поново, по том и суседи поново — и најзад од тихог жубора за час постане у школи једна вика, од које уши оће да зарлуну.

Та ми је незгода веома сметала.

Јучер ми нешто паде на памет. „Што — помислих — да читају увек овако сви у глас? Ајд да пробам, да читају *ћутећи*!“

Пошто прочиташе један пут на глас, и наравно, завршише читање виком, окретох благо и фино:

— Знате шта?... Ајд сад да прочитате лекцију још по један пут, али овако: свако да чита *ћутећи*, у себи, и да не шапће, да му ни уснице не мрдну.... Чик, ко може тако!

— Могу ја!... Могу ја!... И ја могу!...

— Ко не може?

Могу сви.

— Ођете ли?

— Ођемо!... Ођемо!...

— Добро. Де, па да видимо, ко ће да поквари!... Узмите књигу! Наместите се!... Почните!...

Почеше.

Некима необично, па сташе да се смешкају, но кад видеше да други *ћуте* и читају озбиљно, тргаше се, па се и они уозбиљише.

www.mrdati.com
мрдати, опоменем:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ја добро мотрим, па кога првог опазим да му почну уснице

— Милуну мрдају уснице. Може ли да му не мрдају?

Нисам се надао. Покушај је испао, да се не може боље пожелети. Похвалих их, па пробасмо још једном. Други пут је испало још боље. Дивота је било погледати их. Сви ћуте — мртва тишина; мува да пролети, чула би се. Сви седе на један начин: право, а књиге у руци. Нико ни чим не мрда; уозбиљили се, а само им очице клизе по редовима, и враћају се натраг.

Кад и то свршисмо, опет их похвалих, па заповедих друго:

— Е, де сад да прочитате још један пут, али ни на глас, ни ћутећи, већ — *шаћући*. Али добро да пазите, да не пуштате гласа. Можете ли?

— Можемо, можемо!...

Децу је сад занимала ова промена.

— Спремите се!... Почните!...

И ово испаде не може бити боље.

Кад бише готови отпочех:

— Сад, да вам кажем нешто.... Онако, као што сте мало пре читали, у себи, *ћутећи* — онако читају *одрасли људи*. Јесте ли гледали људе кад читају новине?... Попричах и о читаоници у Београду, а казах и зашто се мора у читаоници читати *ћутећи*, па наставих: Онако опет, као што сте читали други пут, *шаћући* — тако читају *велики ђаци*, у великим школама. Онако пак, као што ви читате *на глас*, *иа викнете* што можете, — онако читају *млађи ђаци*, из I. и II. разр. основне школе; они не умеју полако. А знате ли, како треба да читају *старији ђаци*, из III. и IV. разреда?... *На глас, али тихо, без вике*. Ево овако!... Прочитах неколико врста, те им показах.

— Можете ли ви тако?

— Можемо....

— Не можете. Ето ја сам вам толико пута показивао, па опет не можете. Почнете лепо, али мало по мало па пређете у вику. Види се, да још нисте зрели за старији разред — прекорех их.

— Море, ја могу, господине, — устаде један — но кад не чујем свој глас, ја не знам шта читам.

— Е, па то је оно — наставих ја. — То показује, да још ниси за старији разред. Ко то може, то је знак, да је за старији разред.... Но ајд и ви да се навикнете. Оћете ли?

— Оћемо, оћемо!...

— Е, ајд да пробамо. Али добро пазите, да не вичете. Удешавајте, да *не чујете* баш свој глас. Ако не разумете онда, шта читате, ви се повратите, па прочитајте исту реченицу и по други, и по трећи пут, док је не разумете. — Ајд, спремте се за читање!... Почните! — —

Овај пут је покушај испао много боље но пре, али још не потпуно добро. Оно: „као старији ђаци“ учинило је свој део утицаја.

*

Јутрос сам поновио сва три начина. Ћутећи и шапћући иде да не може бити боље, а на глас још не као што треба, но и ту се види, да ће се брзо и то дотерати. Успех је, види се, могућ, и то ме веома весели.

Јутрос пробах чак и да читају ћутећи, ја пак да изиђем у одник, и да одем чак до канцеларије, а они да не покваре. И то је ишло врло добро.

Какве ли ће користи бити од овога?

*

Напомињем, да сам оба пута, и јуче и данас, био и сувише необазрив, те сам при проби да читају ћутећи и шапћући, говорио сâм много више, но што је било потребно, место да и *ја* ћутим, па само прстом да опомињем онога, ког треба опоменути. Тиме бих и сам дао примера, да треба ову свету тишину поштовати. Требало је и по школи ићи на прстима. — Првом приликом поправићу ову своју погрешку, и рећи ћу, да *и ја* од сад нећу више, а пре да сам оно чинио, да би их научио како треба.

* * *

Доцнији додаток гласи:

Читање на глас је извећбано врло добро, тако, да кад читају, бруји цела школа као кошница, а ничији се глас не разазнаје. Само ме је стало доста и труда и времена, док се то постигло. Чини ми се, да је ту највише помогло читање *шапћући*, где није никоме могуће, да преко неке мере и даље појачава своје шаптање. Тим је био свак принуђен да чује шепат својих суседâ, а опет да га то не буну и не смета у разумевању онога, што сâм чита. Кад су се у *томе* извећбали, ишло је и на глас добро.

Читање је на овај начин у оба разреда знатно поправљено, али ипак много више *брзина*, а мање *лепота* читања. Лепоту чи-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тања мора учитељ неговати сâм, *непосредно*, — а лепо читање треба неговати не од III. и IV., већ још од I. разреда.

УТИЦАЈ ВАСПИТАЊА НА ИЗБОР НАЧИНА ЖИВОТА.*)

У животу детињем наступа најозбиљније и најважније доба тада, када се почиње решавати питање, на коју ће стазу овог трновитог живота оно да ступи? Какво ће место да заузме у друштву и захтевима истога како да достојно одговори?

Врло често велику бригу задаје родитељима решавање питања: каква судбина очекује децу им у будућем животу? Размишљање над овим питањем, сачињава врло озбиљан предмет домаћих саветовања.

Цвет не остаје вечито у пулолку; него се почетком пролећа пресађује у велики врт живота, да у њему учврсти корен и у своје време донесе жељени плод.

Сваки човек тежи за самосталношћу чим достигне извесно доба живота.

Северо-амерички индијански младић у добу од 15—16 година повлачи се у самоћу, те тамо размишља о својој будућности. Он је преиспуњен вером, да ће му велики дух открити тајне будућности и показати му судбину.

Човек има двојако определење на земљи: човечанско, то јест опште, и посебно, грађанско. По ова два правца мора се управљати васпитање, али с том примедбом, да други правац тек тада треба започињати, када је првим већ неки извесан степен постигнут.

Под начином живота разумемо извесан положај, који сваки појединац у друштву заузима. Начин живота је извор, из кога човек добија средства за подмирење својих потреба и којима осигурава себе за разне прилике или неприлике, које га чекају у будућности.

Изабрати неки извесан начин живота, то је дужност сваког појединог члана друштва људског.... То му налаже дужност и према домовини и према својим најближима и према самом себи.... Свако је дужан заузети неко место, на коме ће достојно вршити наложене му дужности, па било то место „високо“ или „ниско“. Онај који не заузима никако место у друштву, сасвим је изгубљен по опште добро. За свако звање и занимање потребан је позив, душевни нагон. То је она наклоност, средством које неко осећа љубав и приврженост за извесно стање, звање и начин живота.

*) в. А házi nevelés példákban elbádvá, írta Z. Varga Mihály. II. kötet. 345. old.

У души сваког човека живи неко чуство неразјашњиве љубави и наклоности за неки извeстан начин живота; — које када се развије, ствара праве људе своје струке; али се овде још у обзир има узети и то, да васпитање мора бити у сагласности с наклоношћу дотичнога, и уједно да у том случају много чини и утицај сретних околности.

Сваки човек треба да буде оно, на шта га је природа, тако рећи, определила. Врло је потребно, да се свако одаје на онај начин живота, за који себе за најспособнијег држи; у тој наклоности душе човечије манифестује се воља Промисла, а куда кога сама природа вуче, тамо исти божијом помоћу и најпре може доспети.

Када је Иродот при олимпијским играма одушевљеном народу прочитао свој историјски састав, Тукидид, који је онде као дечак од 15 година присутан био, плакао је од радости; Иродот приметивши то, опомене Олора оца његова, да сина даде на изучавање историје.

Детиња се природа појављује вазда у правој и искреној боји.

Већ у најмлађем добу мушко дете тражи другу игру, а женско другу; потоње инстинктивно подражава матери, прво пак оцу.

Добро треба да пазимо на то, чиме се дете најрадије бави? За које од многих људских занимања оно највише привлачне снаге и природне наклоности осећа; код чега се највише бави и с чиме се најрадије занима?

Leonardo da Vinci још као дете највише је цртао; отац његов покаже те цртеже једном вештаку, који им се чудило, те је потоме малог вештака себи узео и у сликарској вештини га обучавао. Leonardo је постао чувен са својих ремек сликарских дела; поред тога био је тако стрпељив, да је само на једној својој слици, „Тајној вечери“, пуних шеснаест година радио.

У напрасне, раскалашне и немирне деце севају очи, чим спазе оружје или војничко одело; она сама себи праве од дрвета пушке, сабље; јаше на треди замишљајући коња, играју се рата. У такој деци, видимо слику правих војника.

Друга су пак поред све своје веселости, склоњена да уче, радо се забављају књигама, претурују домаћу библиотеку; — ова су за науку створена.

Трећи рачунају, записују, као што то чине људи од трговине. Четврти буше, секу, зидају; пети се занимају коњима, плугом и другим домаћим пословима, итд.

Природа, тако рећи, сама предкажује начин живота, за који је дете створено.

Човек дакле собом на свет доноси оне наклоности, из којих кашње од њега постаје човек на свом месту.

* * *

Дечија је будућност већином у родитељским рукама.

Истраживање, потпомагање и развијање природне наклоности, спада међу другостепене дужности домаћег васпитања. Ова се дужност сасвим разликује од осталих васпитних задатака.

Свако се мора онако васпитавати, како ће у будућности као члан друштва — у коме свако занимање има свој одређени делокруг, — дужности свога звања с довољном спремом и правим узимањем моћи вршити.

Васпитање ове врсте има се започети већ у добу душевног буђења и развијања, јер споменуемо, да се наклоност дечија према неком извесном начину животога, врло рано показује, те нам деца и у самим својим играма предкажују будући рад свој у озбиљном животу.

Прва дужност васпитања јесте, да изнађе праву наклоност и да исту добро распозна од тренутна заноса. Васпитање мора истраживати, да ли ја дете створено за оно, чему наклоност показује.

У овом погледу родитељи морају тражити упуства искусних људи; што се пак телесног састава тиче, ту морају у обзир узети лечничке савете. Више очију, више и боље виде.

Али ко би све то узимао у обзир? Понајчешће је већ унапред утврђен план, при сачињавању којег је најмање удела имао баш онај, који би највише права имао на то. Много пута родитељи одређују будуће занимање свога детета, док је исто још у утроби материној. *Sine me, de me.*

Неки родитељи жале трошак, који је потребан, да им се даровито и науци наклоњено дете изобрази. Нека буде занатлија, или нек остане код плуга!

Други пак само за тим тежи, да му се син уздигне у „више регионе“, да лети без крила; те потроши на њ све, само да би циљ постигао.

Од ових ни један није на свом месту. У последњем друштво људско добија учену незналицу; и у првome пак један изгубљени таленат и незадовољна грађанина, с којима се сретамо у сваком положају.

Михел Анђела, неумрла вештака, отац хтеде дати за тикача, и тек после многог наговарања, једва промену своју намеру.

Славног Доситеја и Јована Стерију Поповића, дадоше на занат и да тамо осташе, не би се знало ни да су постојали, а да и не спомињемо добра, које су својим радом народу допринели.

Избор начина живота такође није дозвољено поверити случајности. Цицерон већ захтева, да васпитаник сам, својим наклоностима сходно изабере будући начин живота. Слободу васпитаника у сваком случају треба поштовати и у обзир узимати.

Колико ли је дарова остало сахрањених само због тога, што присиљени беху на онаково занимање, за које не бејаху рођени?! Ко шта воли оно нека буде.

Занимање енглеског морнара спада ваљда међу најтеже послове на свету. У води живи као риба, а у ватри као саламандер. Па ипак се он не би мењао ни с ким и ни пошто; он је задовољан, јер осећа, да је на свом месту. Поред кисела купуса, ракије, сланине и бибера он презире цео свет. Све му је лако, јер све е вољом ради.

Спомена је вредан савет Платонов. По њему је занатлији дозвољено само један посао радити, јер човек по својој природи не може савршено испуњавати дужности два позива. Ко много започиње, ни једно не дочиње; истроши своју снагу, а ни у једном не дотера даље од обичних успеха, и врло често између две столице седне на земљу.

Пошто нисмо у стању дати детету моћи и што је главно, нисмо у стању улити му наклоности према нечему, то при избору начина живота не употребљавајмо нипошто приморавање и силу. Одсудну и последњу реч оставимо њему самом.

У почетку треба утицати на развијање душевних сила де-тињих *у оште*. Временом, када дете сопственом снагом и побудом у стању буде, да распозна разлику међу разним начинима живота, онда му тек треба преставити пријатне и тегобне стране појединих звања и занимања. Покаже ли том приликом наклоност према једном или другом начину живота, будимо му тада на руци и у помоћи, да се за исти достојно спремити и изобразити може.

Ни пошто се не дајмо привидношћу на странпутицу завести. Испитајмо добро, да ли дете заиста руководи истинска наклоност? С ког гледишта посматра оно будући свој начин живота? Да ли га не руководи у том једностраност?

WWW.UNILIB.RS УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Кад говоримо с њиме о начину живота за који наклоности показује, не истичимо му једино светле особине истога, него му износимо на видик и тамну страну, тешкоће и дужности које су с истим занимањем неразлучно скопчане. И овде не увеличавајмо ништа, али и не сакривајмо онако шта, што би кашње дало повода разочарању.

У Сомбору, 20. IX. 1896. год.

Ст. С. И.

БЕЗВЕРСКЕ ШКОЛЕ У ИТАЛИЈИ И ЊИХОВЕ ПОСЛЕДИЦЕ.

Саопштво: Ј. Ж.

Не давно је талијански социјолог Гарофало, професор казне-ног права на универзи у Напуљу, држао у Риму занимљиво предавање о теми: Народна васпитање и злочинства у Италији.

Revue scientifique, врло цењени часопис француски, донео је о том предавању опширан извештај. Он доноси доказе Гарофалове и спомиње, да то исто вреди и за Француску. Између осталог пише: Оно, што је Гарофало тврдио, веома је тужно, али ми ипак желимо наше читаоце и тим упознати, да виде какав плод доноси либерални научни систем, који влада у Француској.

Гарофало у свом предавању вели: Истина да се од школе не може очекивати, да чудеса чини, али барем најмање, што се од ње тражи јесте, да уредно и основно ради на томе, како би дечија чувстовања оплемењила, у њима темељна начела за морално владање усадила, мржњу на лаж, варање, насиље улила, а с друге стране одушевила их за све, што је лепо, племенито, милосрдно и великодушно. Осим тога може се од ње захтевати, да децу не учи високе и њима неразумљиве науке, дакле не оно, што је сиромашној класи народа некорисно, већ нека их приправља за њихово будуће занимање, а особито да их на рад и ред привикне.

Данашња школа свему том не задовољава, већ шта више постижава обратне успехе.

У „школској сврси“ нема ни једне речи о васпитању човека. Научне књиге су веома лоше сачињене, — под цимером патриотизма славе се у историји убиства.

Једина је књига о моралу — државни устав. Из њега деца дознају, да имају слободу говора, те да могу своје гласове саборском заступнику дати. То је све! Тако се приправља за друштвени живот. У земљи где су злочинства тако честа, (по јавним податцима, обелодањеним недавно у Риму, догађа се годишње четири хиљаде убистава, дакле свака два сата по једно), не чини се ништа, да се чувства дечија оплемењене и да им се злочинства предоче као нешто најружније, него их воде у јавна позоришта, у којима се

приказују кржаве драме и где виде како кривац буде од пороте ослобођен и казне и оптужбе.

Лошој школској настави прописује Гарофало и бројкама доказује, како број кажњеника очевидно расте. Године 1862. бејаше кажњених 15.037, а 1894. нарастао је тај број на 28,336. Године 1889. изнашао је број младих кажњеника пети део од укупног броја. Од тих је било 5,500 који још нису ни 14 година навршили.

Завршује речима: Наше садање школско васпитање негује људе, који се сами сматрају непријатељима људскога друштва, васпитава многобројне, ученике и приврженике социјализма у његовом најгорем облику. Корист саме државе захтева, да се томе стане на пут.

„Ш“.

Допис.

Ст. Андрија, 5. (17.) августа 1896.

Посећење срп. нар. школе у Калазу Познато је свима пошт. читаоцима „Школског Листа“, да је Калаз српско село више Будима у које се иде друмом и жељезницом, а удаљено је по сата од Ст. Андрије, и толико од Будима на жељезници.

Још прошле године саопштено је високосл. школ. власти нашој, и говорило се јавно по листовима нашим, да је г. Евген Думча, градоначелник вароши Ст. Андрије, са својом госпођом Петронелом, намеран у селу Калазу подићи срп. нар. вероиспов. школу. Као што дични добротвори обрекоше, тако и учинише. Школа се почела из темеља зидати још прошле јесени, и до зиме стављена је под кров. Овог пролећа и лета допуњено је зидање, и за св. арх. Гаврила довршена је сасвим, и тај дан (13. Јула) као на дан цркв. славе, у присуству многобројног народа из места и околине, школа је и посвећена.

Свечаност је текла овим редом: Добротвори око 9 сах. ујутру стигоше на колима из Ст. Андрије у Калаз; пре долазка дочекаше их на међи хатара, чланови школ. одбора и старешине општине са момцима на коњи и поздравише их љубазно, и допратише до црквене порте где је и школа подигнута, и ту их дочекаше свештеници са децом и народом, и поздравише их добродошлицом, а прангије на брегу непрекидно пуцаше. — После тога одпочела је св. литургија. на којој су чинодејствовали преч. г. г. Корнел Чупић администратор протопрезв. будимског, — коме је од високопреосвештеног г. Епископа поверено било да начелствује школу и крст на сред села подигнути освети. Још су чинодејствовали Ђ. Голуб нар. помашки, Адријан Станишић двор. јеромонах, и протођакон Геор. Марјановић конз. бележник. На св. литургији појала су умилно деца и сав народ. По св. еванђељу, изговорио је г. адм.

К. Гупић лепу и сходну беседу о значају цркв. славе, и споменуо је добротворе, који крет и нар. школу подигоше, и народ се веселим узкликом „живили“! одазове.

После св. литургије ишла је литија код новог крета (према олтару цркве) појући тропар храма и ту се обави водоосвећење и крет се посвети, а затим се ишло у нову школу. Посвећење школе одпочело је песмом: „Царју небесни“ и после је следовала молитва, и школа је на све 4 стране миропомазана освећеним уљем и светом водом пошкропљена.

По свршетку овог св. чипа седну добротвори на узвишено место (катедру), и ту је пред свим народом једно девојче — Јелена Станишићева — изговорила добротворима спев нашег омиљеног песника чика Јове-Змаја: „Дижимо школе.“ После тога предала је свежак цвећа уз ове речи: „И ви нам врли родољуби, подигосте ову дивну школу, и дадосте рани нашој брзога лека, где ће нам се отворити извор сретнија века, па у то име прими милостива мајко овај свежак цвећа као знак, наше дечије љубави и благодарности.“ — Живили! И с тим речима приступи благород. добротворци пољуби јој руку и преда јој цвеће. За овим малим поздравом узме реч местни парох г. Коста Николић, и пред свим збором дивним, дирљивим и бираним речма ода част и хвалу добротворима, и пољуби се са добротвором, а добротворку — у место школ. младежи — пољуби у руку. При завршетку беседе не беше краја од усклика: „живили добротвори“ и одпевано је народ. „многаја љета.“ Затим је г. Е. Думча добротвор изговорио врло значајну беседу, у којој је нагласио: да он није своје славе ради подигао ову нар. школу, но да је њега и његову госпођу супругу чиста љубав према народу и деци руководила, да то учини, и да жели да ово остане за на веки срп. нар. вероиспов. школа, у којој ће се добар успех изводити. Дуготрајно „Живили“! — Паноследку, мест. парох се захвално свештенству на чинодејствовању и свом присутном народу, који се на ову светковину овако многобројно искупио; тако је ова црквена и школска светковина у 1 сахат песмом св. Саве закључена.

Што се тиче саме школе, та је дивно изведена и назидана је у сред порте према јужним цркв. вратима, и сва порта претвориће се у лепи перивој. Школа је врло лепа, пространа, видна и по пропису саграђена; има и „веранду“ где се над вратима на мраморној плочи златни слови налазе имена брачних добротвора. Добротвори су за школу дали сав намештај и сва учила школека, и сад се очекује по жељи добротвора, да се у истој школи и добар успех изводи. Томе се можемо надати и очекивати, јер на истој школи дела добра учитељска снага у лицу г. Саве Белића, који ће као и досад савесно делати на свом узвишеном позиву, а уз њега ревноваће и мест. парох, који се је и заузимао за то, да нову школу подигне. Живили нар. наставници!

Ма да је у будимској дијецези наш народ малобројан, види се ипак будна свест у њему. Виде се ревносне општине, — особито по Барањи, које нове школе подигоше, или старе проширише. Осим општина ту су и поједини добротвори који школе наше потпомажу и купују школ. намештаје, и учила, да се тако срп. деца уче; а има родољуба који дају своје прилоге и у новцу. Живили сви таки добротвори, који се старају за народне школе у будимској дијецези. Помоћ је ова од преке потребе, јер иначе нам не могу учитељи доћи до прописане плате. Ми имамо у овим крајевима 46 срп. нар. школа, и све су верейспов. школе, и ако не добијамо сталне помоћи и оспособљених учитеља, или учитељица, ја неznam каква ће судбина постићи ове школе наше. Еп. шк. одбор, почео је свом снагом да ради око унапређења наших школа, за то је и закључио, да се од идуће шк. год. свуд подигну учитељске плате на законити минимум, и расписаће се стечајеви, на сва она места, где се налазе привр. учитељи, и пружена је прилика, да се у ову дијецезу и учитељице могу тражити, што до данас није било. Радујемо се тој појави, па ће наше Српкињице поред учебних предмета, научити се и женском ручном раду. — Нек се од квалификованих учитеља и учитељица нико не боји у ове пределе доћи, народ је добар, предео је здрав, а живот по селима јефтин, што напротив по варошима је доста скуп. Осим тога, да се овде и са самим туђинцима у лепој слози поживити, који срп. учитељство цене иштују, као и своје.

П. Б.

НЕКРОЛОГ.

† **Њагиња Олга Данилова**, рођена сестра витешког господара Црне Горе и Брда Николе I., преселила се након дуже болести у вечност у Венецији 9. септембра. Мртво тело покојничино пренесено је из Венеције на Цетиње, где је 13. септембра уз свеопште учешће, са свима почастима у манастиру св. Петра сахрањено. Покојна књагиња бeјаше јединица књаза Данила I.

† *Протојереј Александар Николић* парох сенђански и патрон новосадске гимназије, преселио се у вечност месеца септембра т. г. Покојник је рођен 1820. г. у Сенти; у свештеничком чину послужио је Богу и народу педесет и три године. 1892. год. Његова Светост Патријарх *Георгије*, у знак одликовања произвео га је за протојереја.

† *Димитрије Долга* епархијски школски референт темишварске и вршачке дијецезе, преселио се у вечност у Темишвару, 11. септембра т. г. после дужег боловања. Покојник је био велики пријатељ српске школе и српске просвете. Сахрањен је уз велико саучешће 13. септембра. На опелу је чинодјејствовао в. преч. архимандрит бездински г. Исак Дошен, са три свештеника и два ђакона, а присутан је био и сам преосвештени епископ господин Никанор. Дирљив опроштајни говор држао је у цркви, учитељ

www.stevan.com
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Стеван Нађвински. Покојника оплакује удовица и петоро неућлеб-
лене сирочади.

† Септемвир *Бранко Јоановић* добротвор српске школе и цркве. — У Загребу преминуо је 21. авг. (2. септ.) после подне дуго-годишњи подпредседник загребачке српске црквене општине, и председник школског одбора, умировљени септемвир Бранко Јоановић. Покојник је лане отишао у мировину, у којој се дуго борно са тешком бољетицом, те се ево опоростио и с овим светом, оставивши иза себе задужбину народу, да му се име увек и са захвалношћу спомине. — Покојник је син уважених вуковарских грађана, а синовац покојног горњо-карловачког владике и бившег београдског митрополита Петра Јоановића, који га је и школовао. Покојник се родио у Вуковару 1828., био је у гимназији у Баји, а правне науке свршио је у Бечу, где је одмах служио као аскултант, а под Баховом системом дошао је за управног чиновника у Троједницу; дуго година био је поджупан сремски, те је више пута биран и у земаљски сабор; лане га је бирао земунски котар. — Покојник се ванредно занимао за општинске народно-црквене ствари, при чем је био врло савестан и заузимљив; особито му је на срцу лежала српска школа у Загребу, па кад се ради слабости морао одрећи подпредседништва у црквеној општини и председништва у српској читаоници, којој је био први председник, ипак је задржао председништво школског одбора. Толико му је стало до добра српске школе. — Покојник је иза себе оставио уцвиљену супругу, Јелену рођ. пл. Новић, те је с њом заједно *завештао леу нову кућу у Загребу у вредности од 30.000 фор. српској црквеној општини у Загребу* — с тим, да се иста никад несме продати, а из доходака да се покривају *потребе српске школе и цркве у Загребу*. Тиме је он ступио у ред српских добротвора, којима спомен у народу никад не гине. — Тело народног добротвора, заслужног за општину, пренесено је у српску цркву у Загребу, а сахрањено је у скупој аркади Мирогоју 23. авг. (4. септ.) 1896. — Покојник је био и члан краљевског суда, те је одликован и од Њ. Величанства за заслуге витешким орденом Леополдова реда.

† *Александер Чешљар* учитељ општинске српске школе у Каћу, преселио се у вечност после кратког боловања у току месеца августа т. г.

Лака им црна земља и вечна успомена!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Почетак шк. године. У сомборској српској мушкој и женској учитељској школи, започела је 1896/97. школска година са 1. септембром. У оба завода је ове године проширен учевни течај са четвртим разредом. Уписаних

ученика у мушкој учитељској школи има седамдесет и три, и то по разредима: у I. 24; у II. 17; у III. 13; у IV. 19. У женској пак учитељској школи уписано је сто тридесет и шест ученица, и то по разредима: у I. 38; у II. 29; у III. 33; у IV. 36. — Свега у обе учитељске школе има 208 ученика. Призивање св. Духа обављено је 8. септембра на Малу Госпођу, а чинодјејствовао је како на пребожанственој литургији тако исто и на призивању св. Духа архимандрит манастира Ковиља високопречасни господин *Антоније Јанковић*, са катихетом мушке учитељске школе прецасним г. јерејем М. Борђошким и катихетом основних и в. дев. школе прецасним г. јерејем Ж. Ј. Поповићем На кору је умилно појао мешовити кор приправника и приправница четврте године.

Постављење. Г. Душан Радић свршени филозоф постављен је за су плента на сомборској мушкој учитељској школи и то за мађарски и немачки језик, отачаствену повест и устав.

Избори учитеља. Ђорђе Терзин досадањи учитељ у Карлову, изабран је за учитеља на православној епиској основној школи у Вел. Кикинди — Душан Радојчић учитељ, изабран је за сталног учитеља у Кљшфалуби. — Јован Николић учитељ, постављен је од држ. школ. надзорника за учитеља општинске школе у Каћу. — Сава Вученовић и сестра му Радојка, изабрани су за учитеља односно учитељицу, на православној епиској основној школи у Требињу у Херцеговини. — Сава Петковић изабран је за учитеља на православној епиској основној школи у Бихаћу.

Премештај учитељске школе. Краљевским указом од 2. августа о. г. премештена је београдска учитељска школа из Београла у Алексинац. Исти премештај до данас, још није произведен, и тако ће иста школа за ову годину остати у Београду.

Посицење плаће породним учитељима у Пруској. Пруска влада је намерна да поднесе немачком сабору предлог, по коме би се минимум учитељске плаће одредио са 900 марака (549 фор. а. вр.); према томе би се потпомогло од прилике 20,000 учитеља, који сада уживају само 700, 600 570, и 540 марака годишње плаће. Ван тога, по овом новом закону смера се, да се доплатци на учитељску плаћу посве измену, те уместо пет квинквенала (по сто марака), да се уведу девет доплатака по 80 марака, и то да се први доплатак издаје тек после седмогодишњег службовања, а остале доплатке, добијаће после сваке три године. Према томе имао би учитељ после 31 године службовања плаћу од 1620 марака (а то је 988 фор. 20 нв. а. вр.) без станарине. Заиста леп и практичан пројект.

Школа за глухо-неме. У Пожаревцу у Србији основана је школа за глухо-неме, Исти хуманитарни завод смештен је у лепој згради, која је 2. маја т. г. освећена и у њој одмах и настава започела.

О телесној казни ученика у Пруској. Недавно је пруски врховни управни суд издао ову наредбу: Учитељ има право да „осетљиво телесно казни“ ученике не само свога, него и других разреда. И владање ученика изван школе потпада под школеку дисциплину, зато може учитељ казнити ученика телесно и изван школских просторија. Исто то право има и свештеник као вероучитељ. Та срества школског запта могу бити предметом судског

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

поступка само онда, ако је казном дете очито и озбиљно озлеђено. За велике и озбиљне озледе сматрају се само оне озледе, које по стручњачком сведо-чанству у опасност доводе здравље и живот детета, а овамо се не могу убројати модрице, маснице и подилажење крви, јер свака осетљива казна оставља те знаке.

Јубилајум. Управитељ учитељског института у Петрограду, тајни саветник Карло К. Сент-Иллер, прославио је четрдесетогодишњицу свога педагошког рада 1. септембра т. г. Слављеник је знаменит и као писац и као практичан раденик на пољу рускога школства. Каријеру је започео 1856. године, свршивши филозофски факултет Петроградског универзитета са степеном кандидата. Равно пре двадесет година т. ј. 1876. године постао је управитељем учитељског института, у ком својству и данас ревносно дела, на корист истога завода.

Чешка школска матица. У чешкој је најзад петнајест година осно-вано друштво под горњим именом, коме је целъ да подиже чешке школе у оним крајевима, у којима прети опасност, да ће се чешка омладина васпитавати у правцу противном народном духу. Иста матица располаже и лепим капита-лом који данас броји преко два и по милијона форината. Из тих средстава отворене су две гимназије, 57 општинских школа и 48 забавишта у 70 општина. У школама које је основала матица раде 267 учитељских снага, а у њих иде 9000 ученика. Главну управу матице сачињава главни одбор који се састоји из 37 чланова.

Трошак на школе у Америци. Америка, као земља која веома ува-жава просвету, троши на школе 163 милијуна долара; ово је грдна разлика, кад се сравни са трошком из године 1870. који је износио само 63 милијона долара. Осим тога тада је било само седам милијуна ученика, а данас је нарастао исти број на петнајест милијуна, Занета велики напредак.

Црквене школе у Русији. По извештају којег је издао св. Синод сверусијски, у Русији има 29,488 црквено-приходских (парохијских) школа, од којег броја отпада 325 на школе мисионарске.

Добротвор школе. Побожни рус И. В. Шчапов, који је умрло 9. јула т. г. у селу Александровском, оставио је на добротворне цели милијун рубаља, од тих је 25,000 рубаља завештао црквено-приходској школи у селу Александровском.

Српске школе у Турској. Претпрошле школске године било је у Турској царевини свега 123 српске школе. камо се рачунају и богословско-учитељска школе у Призрену, гимназије у Цариграду, Солуну и Скопљу и виша дево-јачка школа у Скопљу. Ученика је било 4531; а ученица 853; учитеља 150, учитељица 23. Највише школа има у косовском вилаету. — Према великом броју Срба који живе у Турској империји ово је врло мален број школа, чему се узрок има тражити у томе, што српска народност до данас још није званично призната, као што је на пр. бугарска. Али по милости Њ. В. Султана, надати се, да ће се и ово моћи постићи, те ће тада отварање српских школа врло лако ићи.

Р А З Н О.

Верене. На сами празник светлог Преображења т. г. обављено је на Цетињу, престоном граду Црне Горе, верење кћери кнеза Николе I., кнегињице Јелене са престонаследником Италије Виктором Емануилом.

Прослава. Архимандрит Иларијон С. Весић бивши ректор призренске православне српске богословско-учитељске школе, а сада управитељ српске гимназије у Скопљу, прославио је на св. Илију о. г. двадесетпетогодишњицу своје свештеничке службе. Прослава је одржана у Крушевцу. Јубилар је одликован том приликом орденом св. Саве III. степена.

Умировљење. Велезаслужни директор и професор карловачке српске велике гимназије г. Стеван Лазић, који је провео више од четрдесет година као професор, а преко двадесет као директор исте гимназије, ступио је у мир почетком ове шк. године. На његово место у привременом својству постављен је за директора професор г. Василије Вујић.

Споменик Ђури Јакшићу. На св. Илију о. г. у Београду на Калимегдану откривен је споменик српском песнику Ђури Јакшићу. Бисту Јакшићеву израдио је чувени српски вајар Петар Убавкић.

Нова црква у Кијеву. У првобитној престоници и тако рећи матери данашње Русије, знаменитој Кијеву, подигнута је нова, по своме значењу јединствена, а по изради епохална црква Иста је посвећена св. Владимиру књазу руском, који је православну веру увео и распространио у Русији; замисао да се ова црква сагради припада још покојном митрополиту Филарету, који је исту замисао предложио цару Николају I. и исти ју је одобрио 1852. године. Пројект који је за ту цркву тада сачињен у многоструку је касније измењиван. Ове године је иста црква коначно довршена, и 20. августа у присуству самог цара и царице најторжанственије троносана. Зидана је на форму крста и целим својим видом приказује базилику византијску. Споља је обојадисана светлом чоколад бојом, а унутарње уређење и израда удешена је према начину, који је владао у храмовима у оно доба када су под св. књазом владимиром Руси примили православље. Олтар је одељен од цркве само ниском преградом од бела мрамора, те је тако унутрашњост његова откривена свакоме. Пројект за унутарње уређење цркве израдио је бивши професор Петроградског а сада Кијевског универзитета А. В. Прахов, који је у опште руководио цео рад око унутарњег уређења. Живопис је неисказано диван, а рађен је од најзнаменитијих руских живописаца, у стилу старо-византијском. Особито се истичу иконе које је радио В. М. Васнецов, међу којима су најглавније Икона Богоматере с божанским младенцем у наручјама, где лети на облацима; Исус Христос установљава тајну евхаристије; Предверије раја; Страшни суд (импровизација иконе, која је показана св. књазу Владимиру); крштење св. Владимира; крштење Руса, и друге. — Целокупни трошак на овај храм у срањењу са Исикијевским собором у Петрограду и храмом Христа Спаса у Москви износи врло мало, 900,000 рубаља, али као што нишупак их ова црква превазилази по лепоти свога стила и сврси ради које је подигнута.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Овим се од стране српске народне вероисповедне школе најгопље захваљује благ. госп. Неци Дунђерском, поседнику из Сентомаша, што је милостиво претплатио „Школски Лист“ на ову годину.

У Кишфалуби (Барања), јуна 1896. год.

— — — Душан Радојчић, учитељ.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.*)

Проблем васпитања решен је на *Хербартовој* основици у смислу образовања морално-религијског карактера. Да ли је Хербартова практична филозофија са својих пет етичких идеја довољна да послужи за научну основу модерног васпитања или не, то се не може у две у три речи ни потврдити ни побити. Доста је да на овом месту констатујемо факат: да је Хербартова педагогика, како је разрадише *Цилер*, *Рајн*, и други новији приврженици њени једна сила с којом се морају разрачунавати сви они, који хоће да зидају нову научну педагошку систему. У Немачкој, у достојној заменици старе Јеладе, сваки нов покрет мисли на педагошкој области, разбио се и разбија се и дан данас о релативно утврђену Хербартову педагошку зграду. Показало се у свакој прилици, да је она једина систематски разрађена педагошка теорија, која је изведљива, да је она основица, на којој ће се развијати немачко друштво у будућности, и ако ово показује данас толику разноликост смерова, да би се могло чинити е је наша тврдња и сувише самосвесно изречена. А кад би се упитали: да ли је та Хербартова етика довољна основа за васпитање наше српске младежи, то би, у место одговора, морали поставити једно питање, које ми навалице и врло непрестано избегавамо: имамо ли ми карактера?... требају ли нама морално религијски карактери?...

Са горњег становишта схваћено васпитање не може се одрећи наставе, нити сме дозволити да ова иде својим путем, без обзира на највиши васпитни смер. Настава мора бити васпитно средство у строгом смислу те речи. *Психологија* пак има да покаже: како настава мора бити удешена па да може да васпита, да образује сталну, јаку морално-религијску вољу, која води човека у раду његову оним путем, којег је дивно расветлио науком и делима својим Спаситељ света — Исус Христос. Она нас доводи до увиђења, да је *аперцепиција* централан појам у науци о настављању. У том се појму сутичу питања о наставном плану и наставном раду.

Хербартова школа је свако питање педагошко расправила у монографијама, које су врло згодне да послуже као увод у целу

*) Умољавају се уредништва свију српских листова да прештампају овај позив.

систему: после тих монографија налази вредан, педагошке истине
жељан, читалац у систематском делу ком сређене мисли с којима
се већ упознао раније, и сад тек може да појми, да потпуно
схвати поједине појмове кад их разгледа у њиховом поретку, непре-
кидности, системи њиховој, а ова му не изгледа више као нека
извештачена работа, као производ неке дијалектичке силе, којој се
он може само дивити: на основу оног конкретног материјала, из
којег је постала система долази он до увиђања њене евидентности,
упознаје је као логику саме ствари. Тек сада може он доћи до
извесног убеђења и тек на основу тог убеђења кадар је он да се
свим силама својим лати педагошког рада, што је без уверења
апсолутно немогуће.

У нади да наше учитељство — у које ја рачунам и гимна-
зијске наставнике па и богослове — тежи за уверењем, као
неопходним условом истрајног рада, пуног преданости и пожртвовања
излазим пред-а-њ са овим позивом на претплату, те јављам да сам
рад да дадем у штампу дело *др. Карла Лаше-а* једног виђеног
радника у Хербартовој школи, његова „*Аверциенција, психолошко-
педагошка монографија*“ одликује се вредноћом, којом је он при-
брао и средио резултате научног истраживања о горњем психичком
процесу, при чему је чисто симптоматичке законе старије Хербар-
тове психологије утврдио и резултатима нове, физиолошке психо-
логије, којој се до некле мора признати математичка ексактност.
Сем тога, начин излагања му је врло лак, што много доприноси
схватљивости саме ствари, што у осталом најбоље сведочи та окол-
ност, што му је то дело преведено и на енглески језик, који је
превод штампан у Њујорку и врло распрострањен у Североамери-
канској Унији, где — узгред буди речено — Хербартова школа
врло брзо и нагло осваја земљиште. Дело ће изнети око 12 штам-
паних табака велике осмине и биће му цена у претплати 1 фор.
а. вр. или 2·50 дин. претплата траје до нове године 1897. а треба
је слати на Јована Марића, учитеља у Н. Саду. Супљачима ћу
радо дати једанаесту књигу на дар, а књижарима уобичијени
рабат од 40%.

У Госпођинци, месеца августа 1896. године,

Александер Марић.

 Поштоване претплатнике наше умољавамо најозбиљније, да
нам што скорије дужне своте за ову и многе прошле године не-
изоставно послати не пропусте.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампариа Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.